

“Sosyalizmden Sonra” Olabilir mi?*

Alan Charles Kors**

“Sosyalizmden sonra” diye bir şey yok. Bizim zamanımızda olmayacağı gibi çocuklarımızın hayat süresi boyunca da “sosyalizm sonrası” olmayacak. Holakost’un peşinden, ve Nazizmin kalıntıları içinde, anti-semitizm, en kötü tezahür biçiminden ve fiilî devlet tahakkümü tatbikatından yüzü kızarmış vaziyette, bir parça düşük bir profil çizmektedir. Komünizmin çöküşünün peşinden –ki komünizm sosyalizmin tek hakikî ve tam iktidar tecrübesiydi- sosyalizm de şimdilik düşük bir profil çizmektedir. Mamafih, Batı’da sosyalizmin davaları hâlâ bizimledir: İki olağanüstü kazanımın bileşimi: Liberal serbest piyasa ve siyasal demokrasi. İlki, insanların yaşama şartlarını değiştirmiş olan zenginliği yaratmıştır, fakat aynı zamanda bilhassa derin bir gıptaya da yol açmıştır. İkincisi ihtirasın iktidara gelmesine yol açmakta ve bunu demokratik devletin zenginliği ele geçirip sosyal eşitlik adına dağıtması yolunu kullanarak yapmaktadır. Friedrich Hayek ve Ludwig Von Mises’in mükemmelen anladıkları gibi, serbest teşebbüsün cömertliği/yaratıcılığı, verimsiz kimselerin/kitlelerin zenginliğin orada alınmayı bekleyen tabii bir olgu/olay olduğuna inanmalarına yol açmaktadır.

Sosyalizm özel mülkiyetin, kârın ve gönüllü mübadelenin ilgası demektir. Sosyalizm malların ve hizmetlerin –yani insanların keşiflerinin, icatlarının, düşüncelerinin, risk alışlarının, kabiliyetlerinin ve emeklerinin meyvelerinin- üretim ve dağıtımının güya insanların neye ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyaçların nasıl tatmin edileceğini bilen siyasî plancılar tarafından organize edilmesidir. Zenginliğin, bu planlayıcıların algılamalarına göre globalleşmesi ve tahsis edilmesidir. Sosyalizm çocuklar tarafından bile anlaşılabilir. Sosyalizm diğer insanların varlıklarını (diğer insanlara ait olan şeyleri) almaktadır. Sosyalizm, aynı zamanda, altın yumurta yumurtlayan tavukların düşüncesizce ve cahilce katledilmesidir. Mamafih, bu hikaye folklorik ve uzun ömürlüdür; zira insan tabiatının derinliklerinde gömülü birşeyi yansıtmaktadır. Bu yüzden, ancak insan tabiatında haset, kin, zorbalık, irrasyonalizm ve insani ilişkilere ilişkin siyasal ihtiras yok edilebilirse gerçekçi bir şekilde “sosyalizm sonrası”ndan bahsedilebilir. Ancak, bu başka bir dünyada olabilir.

..

Sosyalizm için, hâlâ, kin, ihtiras, fantezi ve diğer insanların hayatını güçlü bir siyasî, ekonomik ve nihayet kültürel gündem içinde planlama cinnetinin peşinde koşarken, şimdi biraz modası geçmiş (tuhaf) ismini bir parça değiştirmek zor olmayacaktır, nitekim olmamaktadır. Ondokuzuncu asır sosyalizminin tüm rüyası ve bin yıllık dini belki artık kitleleri, efendileri veya şehitleri harekete geçirememektedir, fakat onun temelinde yatan değerler ve sâıklar hâlâ aktif ve tesirlidir. Politikacılar ve demagoglar, “sosyalizm sonrasında”, başarılı şekilde, mülkiyete, kâra, ekonomik özgürlüğe ve “piyasa”ya karşı duracaklardır ve durmaktadırlar. Lionel Jospin ve Jospin’in Sosyalist Partisi, Fransa’da, müsaade edilebilir çalışma süresini (saatlerini) ödemeye aynı oranda kısaltarak iş yaratma vaadiyle iktidara geldi. “Sosyalizm sonrasında”dır ki “üçüncü yol” böylesine önem/ popülarite kazandı ve bu esnada vazgeçilen “yollar”dan biri gönüllü mübadele ekonomik özgürlüğüne dayanan yoldu. “Sosyalizm sonrasında”dır ki dünyanın en klasik liberal toplumu sağlık hizmetleri ve ilaç dağıtımında merkezî planlamaya doğru gitmektedir. “Sosyalizm sonrası”dır ki, ekonomik hayatın kontrolünün daha fazla sözümona uzmanlardan müteşekkil uluslararası heyetlere bırakıldığını görüyoruz. Bu, serbest teşebbüsün merkezileştirilmiş ekonomik rejimler felaketi tarafından bariz hale getirilen farazî zaferinin ilan edildiği bir dönemde/ ortamda vuku bulmaktadır. Geleceğin, demagojiden hasetten ve planlama mitinden bugün olduğundan daha az etkilenmiş olacağına inanmak aptalca bir inanış olacaktır. Geleceğin kime ait olduğu hiçbir şekilde belli değildir.

Mises’in, sosyalizm hakkındaki abidevî eseri *Die Gemeinwirtschaft: Untersuchungen*

über den Sozialismus (1922)’un ikinci İngilizce baskısına (1951) yazdığı önsöze kulak verilmelidir. Mises bizi “çeşitli totaliter hareketler arasındaki karşılıklı hasımlıkları/ rekabeti” karıştırmamız gerektiği konusunda uyarmaktadır. Devletçi anti-komünistler (“New Deal”ciler ve Batı Avrupa Sosyalistleri) ve komünistler arasındaki mücadeleyi –“çağımızın büyük ideolojik çatışması”- “bir piyasa ekonomisi” destekleyicileri ile “totaliteryen hükümet kontrolü”nün destekçileri arasındaki çatışmayla¹. Mises, tarihî bağlamda, bir tarafta New Deal taraftarlarıyla Batı Avrupa Sosyalistleri ve öbür taraftaki Bolşevikler arasındaki çatışmayı minimize etmekte hatalıydı, çünkü insan hürriyetinin imkânlılığı komünizmin mağlup edilmesine bağlıydı. Mises, aynı zamanda, yaşayan canlı insanları bir amaca yönelik bir araç olmaktan başka bir şey olarak görmeyen komünizm karşı, hangi siyasal ve ekonomik mühendisler setinin planlayıcı devlet aparatını kontrol ettiğinin önemli olmadığını ileri sürmekte de hatalıydı. Mises, hiçbir zaman ekonomik özgürlüğün bütün alanlarında *self-ownership*’ün taksim edilemezliğini tam olarak anlamadı- belki de hiç anlamadı. Mamafih, uzun vadede özgürlüğün bir tarafta özel mülkiyet, serbest teşebbüs, gönüllü üretim ve gönüllü mübadele ile öbür tarafta merkezî planlama arasındaki mübadeleye bağlı olduğunu söylemede haklıydı.

Hayek ve Mises bir ara merkezî planlamanın ekonomik, sosyal, ideolojik, kültürel, tarihî ve, nihayet, totalleştirici (totalizing) mantığı olduğuna inanmışlardı. Temel ekonomik teori bakımından, her ikisi

¹ Ludwig von Mises, *Socialism: An Economic and Sociological Analysis*, (Sosyalizm: Bir Ekonomik ve Sosyolojik Analiz), trans. J. Kahane (Indianapolis, IN: Liberty Classics, 1979), 1-2

de, çoğu çağdaş Batılı entellektüellere manasız görünen şeyin apaçık olduğunu gördü. Bir toplum ve ekonomi daha karmaşık hâle geldikçe merkezî planlama işi daha imkânsız ve daha anlamsız olur. Bireylerin tercihlerini yansıtacak bir fiyat mekanizması olmaksızın, ekonomik bilgiyi keşfetmenin ve dağıtmanın/ tahsis etmenin veya farklı aktörlerin insanî tatmine yönelik faaliyetlerini ahenkleştirmenin tesirli bir yolu yoktur. Daha derinde, insan ve toplum hayatı için en önemli sonuçları açısından, hem Hayek hem Mises, merkezî planlamanın, bizi, Hayek'in sözleriyle, "kölelik yoluna" soktuğunu/ yerleştirdiğini bildi.

Komünistler, 1920'lerin sonlarında analitik olarak "sosyalizm" ile "komünizm" arasında ayırım yapmaya başladı. Her iki terimi de aynı anlamda/ birbirlerinin yerine kullanan Marx'tan ayrılarak, SSCB Komünist Partisi - ve, dolayısıyla, dünya komünist hareketi- "sosyalizm" in kapitalizm ve nihaî safha "komünizm" arasında bir geçiş safhası olduğunu ileri sürdü. Hayek'in *Kölelik Yolu* (1944) -çok daha fazla şey ifade etmesine rağmen- bazı bakımlardan, "demokratik sosyalizm" in, niyetten bağımsız olarak, bir başka şeye doğru geçiş süreci olabileceği yolunda bir tezdi. O, mamafih, ütopyaya doğru olmayacaktı, fakat ister istemez, Sovyet Komünizmine benzer bir şeye, ekonomik ve sosyal özgürlüğün ilgasının nihaî safhası olan totaliteryenizme doğru gidişti.

Bu argümanın özünde/kalbinde, Hayek'in, öngörücü bakışıyla (*Kölelik Yolu*'nda) tesbit ettiği, soğuk, tümevarımsal olarak doğru, basiretli bölümü vardır: "Neden En Kötüler Zirvede?" Hayek'e göre, zaman veya yer bakımından tesadüf olmayan bir şekilde ve Nazizme ve Bolşevizme mahsus olmayan bir biçimde merkezî

planlamaya tâbi tutulmuş bir toplumda bütün hayat üzerinde iktidarın temerküzü ahlakî bakımdan en kötü olanları cezbetti ve ödüllendirdi. Kollektivist bir sistemde, hangi görüşteki, hangi şahsiyetteki ve hangi davranışları yapan kişiler siyasî bakımdan başarılı olacaktır? Hayek'e göre güçlü ve saldırgan olanlar başarılı olacaktır. Araç seçimi konusunda en az titiz olanlar başarılı olacaktır. Etraflarına aynı anda hem itaatkâr hem de insafsız/ merhametsiz davranan kimseleri çeken ve birleştirenler başarılı olacaktır. Uysal, safdil ve pasif kimseleri toparlayıp canlandırabilenler başarılı olacaktır. Toplum maharetle "biz" ve tehlikeli "onlar" olarak bölen ve aynı zamanda sosyalizmi şiddetli ve popüler bir milliyetçilik ve antikozmopolitizmde birleştirmeye muvaffak olanlar başarılı olacaktır. Hepsinden önce, iktidar/ otoriteyi gerekli bir kötülük olarak gören değil, kendi başına bir amaç olarak görenler başarılı olacaktır.

Hayek düşündü ki, rekabetçi bir toplumda ekonomik ve siyasî iktidar/ güç birbirinden ayrılmıştır ve hiçkimse toplumu total olarak, ekonomik, sosyal, eğitim ve kültürel hayat bakımından planlayanların elindeki (sahip olduğu) gücün pek küçük bir parçasından daha fazlasına sahip olamaz. Mamafih, bir başka kimsenin bütün hayatı üzerinde siyasal güç olarak merkezîleşen iktisadî güç/iktidar neredeyse kölelerden müteşekkil bir toplum yarattı. Yöneticinin "bütünün iyiliği" ile ilgili kararlarının bireyci/ bireysel etiğin ve hukukun bütün haklarına ve yasaklarına (prescriptions and prohibitions) üstün geldiği bir toplumda, köleleri yöneten kölelerin efendileridir. Böyle bir toplumda doğru ve yanlış hakkında somut idealleri olanlar yöneticinin doğrudan hizmetinden kaçınacaktır. Hayek'in ifadesiyle, "hemen hemen herşeyi yapmaya

muktedir olanlar”, hayattaki baş ihtirası itaat edilme aşkı olan bir yöneticinin yakınına kadar sokulurlar. Kollektivist bir toplumda sadece şefkatli, ilkeli ve ölçülüler iktidara ulaşmamakla kalmayacak, fakat en kötüler başarılı olacaktır. İdealler ne olursa olsun, başlangıçtaki niyetler ne olursa olsun, ilk sosyalist kanaatlerin kaynağı ne olursa olsun, sosyalizmin daima köleliğe ve milyonlarca insanın kurban edilmesine yol açacak olmasının sistemik kurumsal ve psikolojik sebepleri vardır.

Hayek’in görüşleri hiçbir zaman Batı’da, Avrupa’nın siyasî ve Amerika’nın entellektüel muhitlerinde, ortak görüş hâline gelmemiştir.

Avrupa’nın komünist rejimlerinin çöküşü, eğer sosyalizm, Batı’lı kafada, Avrupa’nın komünist rejimlerinin felaketli tecrübesiyle bağlantılı olsaydı, yalnızca, başka isimler altında sosyalizmin özüyle ilgili hayalden uyanma meydana getirecekti. Bunun olduğuna inanmak için hiçbir sebep yok. Bir referans noktası olarak, Stalinizmin algılanan “aşırılığına” veya, gerçekten, Bolşevik rüyayı gerçekleştirmeyi başaramamış olmasına cevap olarak (o yüzden) doğan 1930’larda Avrupa’yı ve Batı’yı bir uçtan diğerine saran ilk mühim hayal kırıklığı dalgasını ele alalım. Bu tür entellektüel anti-Stalinizmin mahiyetini anlamak için şu noktayı iyi not edin: Nazizm olayında, nasyonal sosyalizmin haklı kabilecilik idealini, dışlayıcı ve yayılmacı milliyetçiliği, korporatif devleti ve führer ilkesini gerçekleştiremediği için “hayal kırıklığından söz eden” hiçbir mühim çalışma yoktu. Mamafih, 1940’larda ve 1950’lerde Batılı entellektüellerin en fazla ilgi gösterdiği anti-komünist metinler, genel olarak, komünizmin haklı/ doğru sosyalist ideallere ulaşmakta başarısız kaldığı mütalâasına ulaştı. Çoğunun bireyin tecrübesinin varoluşsal otonomisine ulaşmış

olmasına rağmen, hiçbiri klasik liberal toplum ve onun özel mülkiyet, serbest teşebbüs, gönüllü mübadele ve bireysel haklar ilkeleri adına bir neticeye varamadı.

George Orwell’in *Homage to Catalonia*’sı (1938) herşeyden önce, Komünizmin antitezi olarak, Orwell’in İspanya Solu’nun en anti-liberal tabakası olarak gördüğü anarko-sendikalizmi kutladı. Komünizm, bunun tersine, kesim olarak “burjuvaydı”. Orwell’in mükemmel *1984*’ü (1949) özel hayatın kişisel özgürlüğü’ne ve zihin hayatına temas etmekle birlikte, her ikisinin de en büyük arkadaşı olan ekonomik özgürlüğe temas etmedi. Orwell’in fevkâlade eseri *Animal Farm*’ının (1945) nihaî trajedisi devrimin liderliğinin aynen burjuva liderliği gibi olmasıydı. Arthur Koestler’in *Darkness at Noon* ‘u (1940) – Solda şimdiye kadar yazılan en derin, en acıklı ve en zorlayıcı Komünizm eleştirisi- “ekonomik felakete” karşı sosyalist mücadelenin üniversal bir insanlık ve mutlak etik hissine katılacağı bir gelecek hayal etti.

Pek az komünist eser İngiliz sosyalisti ve Parlamento’da İşçi Partisi milletvekili Richard Crossman tarafından edit edilen *The God That Failed* (1949) adlı eserden daha etkili oldu veya raflarda daha uzun süre kaldı. Bu derlemede yer alan siyasî hayal kırıklığı denemeleri arasında mükemmel parçalar vardır. Bu yazılar diğer bütün çalışmalardan çok daha etkili ve içten bir şekilde Komünizmin entellektüel taraftarlarına cazibesini izah eder. İki savaş arasında Komünist harekete katılma korkulu tecrübesini, ideallerinin ihanetini görmelerinin üstünden uzunca bir zaman geçmesinden sonra da Komünist hareketlere bağlı kalanların idrak ahenksizliğini, ve bir nihai kopuşun ahlâkî gerekliliğini ve acısını canlı ve güvenilir bir şekilde anlatmaktadır. Buna rağmen, bu hikâyelerin her biri, liberal

ve, hepsinin üstünde, ekonomik bakımdan liberal bir toplumu reddetmeye devam etmektedir.

Crossman'ın "*Takdim*"i Marksizmin çekiciliğinin, "Marksizmin liberal safsataları -ki gerçekten safsatadırlar- berhava etmesi" olduğunu söyledi. Serbest teşebbüsün entellektüel desteklerini "otomatik ilerlemeye" inanç ve çöküşün kapitalizmin yapısında gömülü olduğunun inkarı olarak tasvir etti. "1917'den sonra akıllı insanın" liberal dogmayı seçmiş olamayacağını ve iki şık verilmesi halinde her dürüst kafanın Komünizmi seçmiş olacağını iddia etti. Mamafih, çok şükür, Crossman, iki dünya savaşının ve iki totaliteryen devrimin Batılı demokrasilere dünya devrimine karşı hür halkların işbirliğini sağlayacak bir alternatif sağlama ihtiyacını öğrettiğini farzettii.

The God That Failed adlı denemesinde Koestler kendisinin Komünist Parti ile harcadığı zamanı, Jacob'un kendisini sevilen ve güzel Rachel ile değil Leah ile kıyaslar. Koestler, Komünizmin kendisini sahte görünümde takdim ettiğini iddia etti. Kendisine de, Jacob gibi gerekli gayreti harcadıktan sonra Rachel realitesinin verileceğini savundu. İgnozia Silone sosyalizme inancın içinde her zamankinden daha canlı olduğunu söyledi. Sosyalist teorilerin geçici ve önemsiz olduğuna karar verdi. Ancak, öbür taraftan, sosyalist değerler daimiydi ve bu değerler temelinde bir kültür, bir medeniyet ve insanların beraber yaşamasının bir yeni yolu bulunabilirdi. Richard Wright Komünistlerin kör olduğunu... "Düşmanlarının çok fazla baskı yaparak onları körleştirdiğini" ileri sürdü. Buna

rağmen kendi kendisine, "Onlar benimle olmasa bile ben onlarla olmayacağım" dedi.⁹

Crossman'ın derlemesindeki yazıları Retour da P.U.R.S.S (1936) ve Retoucher á man Retour de P.U.R.S.S. (1937) adlı eserlerinden alınan Andre Gide Komünizmden artistik bağımsızlığı ayaklar altına alınmasından ve Sovyet Birliği'nde "eşitlik bulmayı ummuşken imtiyazlar ve farklar bulmuş olmasından" dolayı hayal kırıklığına uğramıştı. Sovyet işçilerinin "artık hisse sahibi kapitalistler tarafından sömürülmediğini, fakat yine de sömürüldüğünü" ve "devrime rağmen bütün burjuva kötülüklerinin ve zaaflarının hâlâ uykuda" olduğunu not etti. Gide'e göre, Stalin'in Rusyası, "aynı eski kapitalist toplumdur".¹⁰

Louis Fischer, yazısında, Batının demokratik sosyalizmine değil Gandhi'ye döndü ve rekabet içindeki liberal ve Komünist sistemlerin "Birlikte Reddedilmesi" (Double Refection) çağrısında bulundu.¹¹ Stephen Spender kendi tarzı içinde çifte redde kararlıydı. Komünizm için hiçbir umut beslememesine rağmen, "komünizmin, enternasyonelleşebildiği ve üretim araçlarının sosyalleştirilmesini sağlayabildiği takdirde, kitlevî otomatik ekonomik çelişkilerin olmayacağı bir dünya yaratabileceğini" düşündü. Okuyucularını, "Komünizme yapılan hiçbir eleştirinin kapitalizme karşı argümanları ortadan kaldıramayacağına" temin etti. "En ileri kapitalist ülke Amerika'nın savaşa, sömürüye, dünya kaynaklarının tahribine bir alternatif teklif eder görünmediğini" ileri sürdü.¹²

⁹ Richard Wright, Crossman'daki deneme, 157-62.

¹⁰ André Gide, Crossman'daki deneme, 179-95.

¹¹ Louis Fischer, Crossman'daki deneme, 225-28.

¹² Stephen Spender, Crossman'daki deneme, 265-77.

Gerçekten, “sosyalizm”, hiçbir zaman, bir hedef ve bir değer olarak, Komünizmin iktidardaki tecrübesine dayanarak yargılanmadı/değerlendirilmedi. Mamafih, Marksistlerin kendileri gibi, Hayek, haklı olarak, içinde yaşadığı yüzyıldaki, insan toplumlarının tarzının idealleri açısından değil bu tarzların yaşayan/canlı timsalleriyle değerlendirilmesini istedi. Şimdi bunu yapalım. Sosyalizmin hedefi özel mülkiyeti ve serbest piyasayı ilga etmenin kültürel, bilimsel, yaratıcılıkla ilgili ve komünal mükafatlarını devşirmek ve insanların insanlar üzerindeki tiranlığına sona erdirmektir. Devletin komutasını kullanarak, komünizm bu sosyalist toplumu yaratmaya teşebbüs etti. Gerçekte ilk olan şey bir gayri insanî despotlar grubunun iktidarı ele geçirmesiydi. Lenin, Stalin, Mao Tsetung, Kim İlsung, Ho chi Minh, Pol Pot, Mengitsu, Cavuşesku, Hoxha ve diğerleri. Bütün olarak bu despotlar, yaşlılık çağlarına kadar (kişisel olarak veya hanedanlar hâlinde) iktidarda kaldılar (bazıları hâlâ iktidardadır).

Geleneksel toplumların yaşlı kimselere değer verdiği düşünülürdü, fakat devrimci toplumlar bile gerontokrasinin (gerontocracy) hayal bile edilemeyecek örneklerini sundu. Hayek, 1944’de bunun yarısını bile bilmemekteydi: “En kötüler” insafsız iktidarı sevdi ve ne pahasına olursa olsun iktidara sıkı sıkıya yapıştı. Şimdi biz bu tiranların peşinden neyin geleceğini, onlardan neler öğrendiğimizi ve Komünizme olan inancın kaybolmasından ne çeşit bir dünyanın doğacağını tartışmaya davet ediyoruz.

Etrafımız katledilmiş masumlarla dolu ve katliamın boyutları bütünüyle yeni. Bu, Engizisyon boyunca öldürülen binler ve Amerika’da linç edilen binler değil. Nazi imhalarında öldürülen 6 milyon kişi değil. En yetkin bilim adamları, aklın alması için

çaba gösterilmesi gereken rakamlardan bahsetmektedir: Sayılar, sayılar ve sayılar, ve milyonlarca vücut.¹³ Hepsi etrefimizde. Komünistlerin insanların bunun interaksyonları (interaction) ile ilgili denemeleri sırasında açlıktan ölenlerin – Yalnızca Çin’de, üç yılda, 20 ile 40 milyon¹⁴- sayılarına milyonlar ilave edebiliriz. Vuruşmuş; kasıtlı olarak ağır şartlara terk edilerek öldürülmüş, açlıktan ölmüş ve çalışma kampları ve hapishanelerde öldürülmüş olmak demek insanların son fizikî güçlerini almak ve sonra onları öldürmüş olmak demektir. Ve, bu maktullerin hepsi etrafımızdadır; dul kadınlar, karısı öldürülmüş erkekler, öksüzler ve yetimler.

İnsanlık tarihinde başka hiçbir şey, iktidardaki sosyalizmden daha fazla soğukkanlı tiranlar, daha fazla katledilmiş masumlar, daha fazla öksüz ve yetimler yaratmamıştır. Sosyalizm ölü yaratmada bütün diğer sistemleri geçmiştir. Maktullerin vücutları hâlâ etrafımızdadır. Ve problem şudur: Hiç kimse onlar hakkında konuşmuyor. Hiç kimse, bunu onlara yapanları (zamanında) mazur göstermiş olmak yüzünden intihar etmemiştir. Hiç kimse onlar için/yüzünden malî bir yükümlülük altına girmemiştir. Hiç kimse

¹³ Az sayıdaki bilimsel çalışma arasında birisinin zamanımızda dürüst bir tartışma yapabilmek için vazgeçilmez olduğu söylenebilir: Bu kitap, kuvvetli dökümantasyonu şudur: Stéphane Courtois ve diğerleri, *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression* (Komünizmin Kara Kitabı: Suçlar, Terör ve Baskı), trans. Jonathan Murphy ve Mark Kramer (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999). Sovyetlerde ölenlerin sayısı için aynı zamanda bkz.: Robert Conquest, *The Great Terror: A Reassessment* (Büyük Terör: Bir yeniden Değerlendirme) (New York Oxford University Press, 1990). Bu kitap glasnost döneminde ortaya çıkan bilgileri de kullanmaktadır.

¹⁴ Courtois vd., *The Black Book of Communism*, 487-96; yine bkz. Kitabın bu bölümünde atıf yapılan kitaplar ve makaleler.

onların hesabını vermeye zorlanmadı. Durum, tam manasıyla, Soljenitsin'in *The Gulag Archipelago*'da önceden tahmin ettiği gibidir: "Hiç ama hiç kimse cevap vermek mecburiyetinde olmayacak. Hiç kimse mercek altına alınmayacak"¹⁵. Bu oluncaya kadar, "sosyalizmden sonrası" diye bir şey yoktur.

Batı, tarihsel, dev, affedilmez bir çifte standart kullanmaktadır. Nazizmin suçlarını hergün döküp sayıyoruz; bu suçları çocuklarımıza nihaî tarihî ve ahlâkî dersler olarak okutuyoruz ve her kurbanın şahidi oluyoruz. Birkaç istisna hariç, Komünizmin suçları konusunda hemen hemen sessiz. Dolayısıyla, kurbanların vucutları, farkına varılmamış şekilde, her yerde, etrafımızda yatmaktadır. "De-Nazifikasyon" yapılmasında ısrarlı olduk, ve, yeni veya doğmakta olan siyasî realiteler adına Nazizmi canlandırmak isteyenleri kınamaktayız. Komünizmin masum kurbanlarının sayısının çok daha fazla olmasına ve emirleri imzalayan ve kampları idare edenler ortada olmasına rağmen "de-Nazifikasyona" benzer bir "de-Komünizasyon" hiç olmadı ve olmayacak. Nazizm olayında, 90 yaşındaki insanları "avladık", çünkü "kemikler adalet için feryat etmekteydi". Komünizm olayında, "hiçbir cadı avı olmamasında" –ölülerin dirileri gömmesinde- ısrar ettik.

Sanatçılarımız, gittikçe azalan ölçüde de olsa, muazzam şekilde, birkaç yıl devam etmiş olan Holakast'ı kafasına takmıştır ve "Night and Fog", "Shoah", "Schindler's List" ve bunlara benzer çok sayıda filmi seyrettiğimiz zaman ağlarız, inleriz, ruhlarımızın insanî kısımlarını yenileriz. Çok

daha uzun sürmüş olan Komünist holakast – insanlık tarihinin ölümler mahzeni- bu tür sanat faaliyetlerini teşvik etmemektedir. Soljenitsin'in "Ivan Denisovich'in Hayatında Bir Gün" adlı romanına dayanan mütevazı, yumuşak bir film hiç tekrar gösterilmedi ve satın almak için piyasada da bulunamaz. Komünist holakast Batı sanatında, şahitliğinde ve sempatisinde bir patlama/çiçeklenme meydana getirmiş olmalıydı. Gözyaşın okyanus gibi akmasına sebep olmalıydı. Onun yerine, bir kayıtsızlık buzuluna meydan verdi. 1960'larda kolejlerinin duvarlarında Mao ve Che'nin fotoğrafları bulunan –birinin yatakhaneinde Hitler, Goebbels veya Horst Wessel'in porteleri bulunmasının ahlâkî eşiti- çocuklar şimdi bizim çocuklarımıza kendi siyasî nesillerinin ahlâkî üstünlüğünü öğretiyor. Her tarih kitabı Nazizmin suçlarından uzun uzadıya bahseder, bu suçların tarihî köklerini/sebeplerini araştırır ve öğrenilmesi gereken bir dersten bahseder. Herkes "altı milyon" rakamını bilir. Komünizme gelince, tam tersine, olay Stalin'in veya Komünizmin "hataları" (hata kelimesi defalarca tekrarlanır) olur. Üniversite birinci sınıf öğrencisine Stalin rejiminde kaç kişinin öldüğünü sorun, şimdi bile "binlerce?, onbinlerce?" diye cevap vereceklerdir. Bu, Hitler'in "yüzlerce" Yahudi öldürdüğüne inanmakla aynıdır. Bu cehalet skandalı şu veya bu ders kitabından kaynaklanmaz, fakat bir entelektüel kültürün onunla ilgili sempatilerinin yarattığı felâkete yönelik istekli/bilinçli körlükten kaynaklanır.

Şili, Doğu Almanya'nın halka karşı tankları sokaklara sürmek isteyen tiranı Erich Honecker'e iltica ve sığınma hakkı teklif etti –herkes, geçmiş, kinlerden arınarak, gömme zamanı olduğunu söyledi- fakat Augusto Pinochet için gürültülü bir şekilde "adalet" istenmektedir. İspanya'nın Şili diktatörü

¹⁵ Aleksandr I. Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago, 1918-1956* (Gulag Adaları, 1918-1956), trans. Harry Willets (New York Harper and Raw, 1978) 3: 482

Pinochet aleyhine dava açtığı gün Şili, Kastro'yu, Küba'da Kastro'yu eleştirenler veya Kastro'ya hayır diyenler –veya, geyler gibi, diktatörü rahatsız eden her grup-ölürken, hapishanelerde çürürken, veya, Kastro'nun onları gönderdiği çalışma kamplarının üzerlerinde yarattığı tahribatı gidermeye çalışırken onurlandırarak hoş geldin dedi. Avrupa ülkelerinin çoğu neo-Nazileri kanun dışı ilan etti, fakat Fransız Komünist Partisi, 1999'dan 2002'ye hükümet ortağı oldu. Gamalı haç teşhir edilemez, fakat orak-çekiç resmî toplantılarda sergilenebilir. Hitler'in cinayetlerini inkâr etmek veya Yahudi Holokast'ının boyutlarını küçük göstermek Avrupa ülkelerinin çoğunda suç hâline getirilmiştir. Buna zıt olarak, Komünizmin suçlarının inkârı veya boyutlarının küçültülmesi bir siyasî sanat biçimidir. Komünist kitle kâtillerinin sonuncusu Pol Pot ve onun Komünist Kızıl Khmer'leri, (Amerikan rejiminin farazi olarak halkının 56-70 milyonunu öldürmesiyle kıyaslanacak şekilde) bir halkı köleleştirdi ve bütün Kamboçya nüfusunun 1/5 ile 1/4 ünü katletti. Pol Pot politik görüşlerini Paris'te Fransız solundan edindi ve hepsinin üstünde, Çinli Komünist patronları tarafından desteklendi. Mamafih, bugün Pol Pot hakkındaki yaygın görüş, onun görüşleri, değerleri ve müttelikleri tarafından değil fakat o bölgede anti-komünizm adına yapılan Amerikan bombardımanı tarafından yoldan çıkartılan bir yaratık olduğudur. Kamboçya'daki kemikler ve başka herhangi bir yerde nasıl olacağı meçhul bir müstakbel hayat uğruna Vietnam ve Laos'tan hayatlarını tehlikeye atarak kaçan milyonlar, oradaki anti-komünist davanın –taktiksel bilgeliği konusunda değil- değeri hakkında çok şey söylemektedir. “Anti-faşist” onurlu bir terimdir, “anti-komünist” ise alaycı ve sövgücü bir terimdir. Bu yüzden, ölümler,

ihmal edilmiş bir biçimde, aramızdadır, ve, ahlâkî gözlere sahip olanlar, onları, televizyondan ve sinema ekranlarından çıplak şekilde saçılan, sınıflarımızda acıyla donmuş ve siyasetimizde ve kültürümüzde yerlere yuvarlanmış, gömülmemiş şekilde görür. Onlar konferanslarımızda yanı başımızda otururlar. Kabul/itiraf etmeden, cesetleri saymadan, adaleti tesis etmeden ve kurbanları anmadan/hatırlamadan bir “Nazizm sonrası” olamazdı. Komünistlerin kurbanlarıyla aynı şekilde meşgul oluncaya kadar, “Komünizm sonrası” diye bir şey olmayacaktır.

Sicil çok açık. Sosyalizm, toplumu planlama, özel mülkiyeti, ekonomik eşitsizliği ve sermayenin ve malların serbest piyasalar tarafından dağıtılmasını/tahsisini etkili bir şekilde takip etme imkânına/aracına sahip olduğu her yerde, bireyin ve ekonomik, dinî toplumsal ve siyasî özgürlüğün yok edilmesiyle neticelendi. Sosyalizmin tarım, kolektivistleştirilmesi bile, tek başına, eşi emsali görüşmemiş bir acıya, kıtlığa ve emeğin ürünü olarak mülkiyetin hâkir görülmesine yol açtı. O, en iyi ihtimalle, dehşet ve kölelik/kulluk yoluyla, Indiana'da, Gary'yi, iyi vasıflara sahip olmadan ve yapıları muhafaza etme kabiliyeti de olmadan inşa etme kabiliyetidir. İktidardaki sosyalizm nisbî sefalet, öldürücü etkisizlik, keyfi eşitsizlik, kronizm (eş dort kayırmacılık), kölelik, toplama kampları, işkence, terör, sivil toplumun tahribi, ekolojik felâket, zalim gizli polis ve sistematik tiranlık üretti. Sosyalizmin egemen olduğu her yerde, havsalamızın alamayacağı cesaret ve dayanıklılıklarıyla, sadece “hayır” dedikleri, yöneticilerini eleştirdikleri ve arkadaşlarını ve iş arkadaşlarını kınamadıkları, veya, sadece, ne sebeple olursa olsun –bir şakayla bile olsa- iktidar sahibi bir Komünisti rahatsız ettikleri

için, tecritli mahpusluğa, uyku mahrumiyetine, sadistçe acı verici muamelelere ve hızlı veya yavaş ölüme terk edilmeye maruz bırakılan kimseler vardı. Bütün bu suçlarla ve kurbanlarla hesaplaşmadıkça/yüzleşmedikçe, “Sosyalizmden sonrası” diye bir şey olmayacaktır. Ahlâkî varlıklar olmak için, bu korkunç şeyleri lâıyıkı veçhile kabul/itiraf etmemiz ve bu en caniyane zamanların sorumluluklarına şahitlik yapmamız gerekir. Sosyalizm –ölüm kampları ve masum insanların katledilmesiyle yüzleştirilen Nazizm ve faşizm gibi- yaşayan gerçeğiyle, kayıtlı insanlık tarihindeki en büyük suçlarla yüzyüze gelmedikçe “sosyalizmden sonrası”nı yaşamayacağız.

Bu olmayacak. Batılı entellektüellerin patolojisi onları, insanlık tarihindeki acıları/sıkıntıları en fazla hafifletmiş, temel ihtiyaçları karşılama zorluğundan ve cehaletten en fazla kurtarmış ve bütün insanlık tarihinde en büyük cömertlik/bolluk ve fırsatları yaratmış bir kültürle –serbest piyasalar ve bireysel haklarla- düşmanca bir ilişki içine sokmuştur. Hiç kimse, serbest piyasalara ve bireysel haklara dayanan, dünyanın şimdiye kadar gördüğü en muhteşem, en ileri medeniyetler olan toplumların en derin kusurlarından ve trajedilerinden biri olmasına rağmen, bu patolojinin sebeplerini lâıyıkıyla açıklamadı. Bu böyle bir patolojidir ki, nesiller geçtikçe daha bir büyümekte ve gerçeklikten iyice uzaklaşmaktadır.

Bu patoloji, Batılı entelektüellerin, Komünizmin Everest dağı gibi yığılan kurbanlarının etrafında, bir gözyaşı, bir vicdanî üzüntü, bir pişmanlık, bir tövbe eylemi, veya bir nefis, akıl ve ruh muhasebesi olmaksızın gezinmektedir. Spender, “The God That Failed” adlı denemesinde tarihteki çeşitli kurbanlara kategorik olarak farklı

muameleler yapmanın genel bir insanî/ahlâkî başarısızlık olduğunun altını çizdi. Gözleminin, haklı olarak, bütün ideolojilerinin ve politik kampların taraftarlarının tasviri anlamına geldiğini düşündü, fakat onun yargısı Komünizmin sayısız kurbanlarının –Holakasttan en az on misli fazla- neden hâlâ aramızda olduğunu anlamada hayatî öneme sahiptir. Spender, insanlar bir politik davayı takip ettikleri vakit, onlarla birlik olan insanların “canlı kanlı ve senin benim gibi gerçek insanlar olduklarını” söyledi. Bunun tersine, davalarının yolunda engel olarak duranlar “hayatları birçok sahte (yanlış) ifadeler olan soyutlamalar, yorucu, gayri makul, gereksiz tezler” oldular. İlk durumda “cesetler”, ikinci durumda “kelimeler görürler”. Biz ve çocuklarımız bu konuşamayan (konuşulmayan) vücutların yığınlarını görmeyen fakat yalnızca onlarla ilgili sözler işiten kişiler tarafından eğitiliriz, onlardan talimat alırız, onlar tarafından bilgilendiririz ve hüner kazandırılırız.

Bir tarafta kendi toplumlarının kazanımları ile, öbür tarafta sosyalist ideal ve sosyalist realite ile karşılaşan/yüzleşen Batılı entellektüellerin kognitiv (idrakla ilgili) davranışı insanın soluğunu kesmektedir. Batı’da benzeri olmayan sosyal mobilitenin ortasında, “kast”tan şikayetçi olmaktadır. Mal ve hizmet bolluğu içinde yüzen bir toplumda ya “yoksulluktan” veya “tüketimcilik”ten şikayet ediyorlar. Daha zengin, daha çeşitli, daha verimli, daha tatminkâr ve şahsi belirleyiciliğin daha fazla olduğu bir toplumda “yabancılaşma”dan bahsediyorlar. Kadınları, ırksal azınlıkları, dinî azınlıkları ve gey ve lezbiyenleri elli sene önce hiç kimsenin hayal dahi edemeyeceği ölçüde özgürleştiren bir toplumda “baskı”dan söz ediyorlar. Sınırsız özel hayır faaliyetlerinin olduğu bir toplumda

“tamah”dan söz ediyorlar. Yüz milyonlarca insanın başkalarının riski, bilgisi ve sermayesinden bedava yararlandığı (free rider olduğu) bir toplumda, bedavacıların “sömürülmesinden” şikayet ediyorlar. Erdem adına doğumla gelen ve ebebî görünen durgunluk zincirlerini kıran bir toplumda “adaletsizlik”ten şikâyet ederler. Fantezi dünyalar ve mistik mükemmellik adına Batılı, liberal bireysel haklar, bireysel sorumluluk, erdem ve insanî tatmin mucizelerine kafalarını kapattılar. Marx gibi, “özgürlük” vb. kelimeleri bu kelimeler Batıya referans yaptığı zaman, tırnak içine aldılar. Şüphesiz, gözden kaçırmayın, Batılı entelektüellerden gerçekten nefret eden – faşizm ve Nazizm gibi- bir düşman ortaya çıktığı zaman ve bu düşmanın mağlup edilmesi Batının kendine inancına dayandığı zaman, entelektüeller iyi ve kötü arasında bir yarış tanımlama ve polülarize etmede hiçbir güçlükle karşılaşmamaktaydı.

Bu entellektüel tavır zamanı, seçici bir şekilde, amaçlarına uygun olacak tarzda donduran bir patolojidir. Kapitalist endüstrileşmenin ortaya çıkardığı/sebeplendiği ilk yerinden oynatmalar (dislocation) entelektüellerin bu tür bir dinamizmden doğacak bir gelecek modeli oldu; sanki, önceden tahmin dahi edilemeyecek sayıda insanı onurlu, özgür, insanı insanlar ve tabiat önündeki çaresizliğinden daha önce hiç olmadığı gibi korunan bir hayata yükselten sürecin ihmal edilmesi gerekirmiş gibi. 1914-1917 arası Rusyası’nı sanki 20. yüzyılın başında Rus sosyal ve ekonomik gelişmesi enerjik ve istikbal vaat edici bir değişikliğe işaret etmezmiş gibi, savaş ve Pasputin Stalinizme yegâne alternatifmiş gibi bütün zamanlar için donduruldu. Komünistler, her an geniş kitleleri mobilize etmeye muktedir hâle gelince, daimî ve mutlak iktidar hakkını elde etti –sanki, en azından dürüstçe bir

seçim kazanmış olan 1920 yılının Cumhuriyetçi Partisi, Amerika’ya yönetmeye ve yerini kimin alacağını belirlemeye daimî bir hak kazanmış gibi. Patoloji aynı zamanda tarihin ihmal edilmesine ve iddiaların geçmişin hesabından azade şekilde tekrar ifade edilmesine de izin vermiştir. Önce Stalin, sonra Mao, sonra Kastro, sonra Ho Chi Minh ve Khmer Rouge ve sonra Sandinistalar ve gerçekten bıktırıcı bir despotlar sırası...

Bu patolojinin entellektüel manifestasyonu hem tarihî hem etholojiyi ihmal eden bir kollektif gaflet idi, ve hâlen öyledir. İyiliğin, istikrarlı düzenin, adâletin, barışın, özgürlüğün, hukukî eşitliğin, karşılıklı müsamahanın ve kibarlığın insan ilişkilerinde normal durum olduğu ve kötü niyet, düzensizlik, şiddet, zorlama, hukukî eşitsizlik, toleranssızlık ve kabalığın tarihî olarak açıklanmaları gereken sapmalar olduğu inancıdır. Batılı entelektüeller kusurları kesinlikle ve sistematik olarak yanlış anlayarak, bize onu değiştirme kabiliyeti veren toplum biçimini anlamakta ve takdir etmekte başarısız kalmaktadır. Patoloji, aynı zamanda, evrilmiş başarılı toplumların siyasal güce sahip entelektüellerin keyfine/isteğine göre yeniden şekillendirilebileceği ve en verimli beşerî kültürün hemen hemen tamamıyla disfonksiyonel olduğu yolundaki çılgın inanç temel teşkil etmektedir.

Rousseau ve Marksizm çizgisinde giden ve yüzyıldan fazla süren bir döneme karanlık bir etkide bulunan bütün entelektüeller bu alanda son derece geri olan kimselerdir. Tarihî açıklama gerektiren farklılıktan nefret değildir –farklılıktan nefret insan toplumlarında görülen sıradan bir şeydir. Daha ziyade, açıklanması gereken, özellikle de eşsiz Amerikan modelinde, liberal toplumun kabileciliği ve dışlamayı aşma

yolundaki kısmî fakat nefes kesici kabiliyettir. Tiranlık ve iktidarın istismarı da insanlık tarihinde sıkça karşılaşılan durumlardır. İktidarın sınırlanması ve bireysel hakların kabulü, tam tersine, tarihî izahata asıl ihtiyaç duyan şeylerdir. Şaşırtan şey kölelik değildir; çünkü kölelik en üniversal beşerî kurumlardan biridir. Daha ziyade, kişinin kendi kendisinin sahibi olması, özgürlük ve gönüllü çalışma gibi Batının onlar aracılığıyla köleliği bir kötülük olarak gördüğü ve merakımızı celbedecek şekilde ortadan kaldırıldığı değer ve kurumların tarihsel olarak açıklanmasına ihtiyacı vardır. Batılı entelektüeller, dramatik bir şekilde, hayretimizi mucip olacak şeyin Batı'daki nisbî yoksulluk adacıkları olması gerekmiş gibi yazmaktadır; halbuki çok yakın zamanlara kadar yoksulluğun çok daha ağır seviyeleri basitçe "hayat"ın bir gerçeğiydi. Seküler entelektüellerin ele almadığı şey, hangi değerlerin, kurumların, bilginin, davranışların ve özgürlüklerin Batı'nın, yoksulluğun ortadan kaldırılabileceğine inanmak bir yana, bu tür nisbî yoksulluk adacıklarının farkına varmamıza sebep olacak derecede zenginlik yaratmasına imkân verdiğidir. Trajik şekilde, Batı'nın evrilmiş sistemlerini ve değerlerini devirme/altüst etme çabaları, kesinlikle, tarihteki en aşırı kin, düzensizlik, şiddet, baskı, hukukî eşitsizlik, toleranssızlık ve zulümleri yaratmıştır.

İronik şekilde, sosyalizmin ve komünizmin ana geleneklerinin hepsi Marksizmin itibarına (credentials) sahip olduklarını iddia etmiştir ve Marksistlerin, kesinlikle, bir haklı iddiaları vardı: Nihâî tahlilde, beşerî sistemleri teoriler veya ideal soyutlamalar olarak değil, aktüel tarih ve pratik olarak yargılamalıyız/değerlendirmeliyiz.

Marksistler, mükemmel bir kötü niyetle, bu ölçüyü, güya, onlar için en önemli olan şey hariç, her şeye uyguladılar. Dünyanın bir ucundan öbür ucuna, Marksist entelektüeller, propagandistler, profesörler ve Marksizmi savunanlar, hiçbir zaman varolan "sosyalist dünya"yı Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın azçok liberal toplumlarıyla karşılaştırmadılar. Onun yerine, hiçbir zaman var olmamış olan hayalî bir mükemmel toplumu, hayranlık uyandırıcı şeyleri ortaya çıkarmış olan mevcut mükemmel olmayan sistemle karşılaştırdılar. Marksistler başkalarını kınamada, bu tür antirealizmi "felsefî idealizm" olarak etiketleyip kınamada çok hevesliydim. Ancak, kendi ideal dünyalarını uyduranlar kendileriydi –herkesten daha fazla antirealist olanlar onlardı. Tarihî deliller her şeyi Marksizmin aleyhine çıkarttığına göre, Marksizmin mirasçılarının –Kültürel solun anti Batıcı postmodernistleri- bu anti realizmi, tercih edilen bir zihin türü olarak açıkca kucaklamalıydılar.

Yirminci yüzyılın sosyalist rüyası ve sosyalist realite arasındaki uçurumun gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesi hem dev hem de ihmal edilmiş bir iştir. Bu değerlendirme geçmişteki üç nesil boyunca tekrar tekrar yapılmış olabilirdi ve gerçekte bunu en iyi yapmış olanlar aramızdaki veya hafızamızdaki büyük entelektüeller olmalıydı. Gerçekte, bu tür kimseler, itibar gördükleri pek az yer dışında, en çok marjinalize edilmiş gruplar olarak kalmaktadır. Merkezî planlamanın bize sağladıklarıyla bireysel ekonomik ve sosyal özgürlüklerin bize sağladıkları, bu iki vizyon arasındaki yarışmayla ilgili (engaged) entelektüel ve moral ihtiraslar (passions) dikkate alındığında zamanımızın en çok çalışılan/araştırılan fenomeni olmalıydı. Okul kitaplarında, mekteplerde, kolejlerde,

üniversitelerde ve hem federal parayla hem hayırseverlerin temin ettiği fonlarla yapılan araştırmaların bırakın meyvelerini kendilerini bile görme imkânı yoktur. Bu tür şeyleri anlayabilecek/ıdrak edebilecek iktisatçılar nadiren iktisat tarihi çalışmaktadır, iktisat tarihinin teorisinin her sahasında bu en derin insanî tecrübeye ışık tutabilecek olmasına rağmen. Kapitalizmin (sözüm ona) ekonomik ve sosyal tarihi üzerinde çalışan tarihçiler, hâlâ, insanlık tarihindeki en büyük özgürleştirme ve insan hayatını iyileştirme hareketini hâlâ (objektif ve içselleştirilmiş) baskı, özel ve toplumsal hayata müdahale, aldatma, alçaltma ve israf tarihi olarak öğretmektedir. Beşerî (bilimler) çalışmalar(1) özgürlüğü, tercihi (tercih yelpazesini) ve bolluğu insanlığın daha önce hiç görmediği ölçüde geliştirmiş/genişletmiş olan toplumlarda “baskı çalışmaları” okulları hâline gelmiştir. Böyle olup olmadığını merak edenler bir öğleden sonrayı bir mahallî kolej kitapçısının gerekli okumalar koridorunda gezinmeye ve kolej müfredatını incelemeye ayırmalıdır. Durum, kesinlikle bir kötümser olarak tatmin edebileceğinizden çok daha kötüdür.

“Sosyalizminden sonrası” (olmuş olsaydı) ne olurdu? (ne olmuş olurdu?) Yaklaşık elli yıl boyunca Birleşik Devletler zenginliğini ve bazen gençliğini komünizmi sınırlandırmak için kullandı. Onun cesur pilotları Batı Avrupa’nın (ve, hepsinden önce, Batı Almanya’nın) tepelerinin üzerinden –özgürlükleri bu türden risklere ve sık sık fedakârlığa dayanan piknikçileri rahatsız ederek (üzerek)- risk alarak süzüldü –bu tür tehlikeli idmanlar savunma ve caydırıcılığın ön şartıydı. Denizaltıları gerçek bir caydırıcı olmak için rahatlarını, ailelerini geride bırakarak göreve çıktı. Birleşik Devletler silahlı Bolşevikler’in taktik ve stratejik üstünlük kazanmasını önlemek için

yapması gereken her şeyi yaptı. Birleşik Devletler’in anti-komünizmi, şimdi yapıldığı gibi, sıradan uzun dönemli Amerikan ve Rus diplomatik tarihi ile karıştırılmamalıdır. Birleşik Devletler Sovyetler’in askerî yığınağını karşılayabilmek için büyük borçlara girdi. İradesini, gençliğini, sanatçıları, profesörleri, yazarları ve film yapımcıları bu gayretlerin sözde faydasızlığına/ aptallığına cephe aldığı zaman bile iradesini/ istediğini muhafaza etti. Komünizmi ve anti-komünizmi aklından çıkarmadı. Düşmanının ve kendisinin bomba ve füzelerine ve “karşılıklı mutlak (muhtakak) tahrip”e dayanan millî savunma stratejisinin tasallutuna uğradı. Bu Birleşik Devletler’in katlanmayı seçtiği yükü ve, sonra, mucizevî şekilde tiranlığın, merkezî plânlamanın ve illiberalizmin öldürücü zayıflığı Avrupa komünizminin çöküşünde tecellî etti. O, şimdi, önlemek ve muhafaza etmek için mücadele ettiği şeyin gerçek/ tam bir hesabını çıkartabilir.

En hafif şekilde söylessek, aniden uzun, kahramanca mücadelesinden ve en kötü korkularından kurtulan bir Amerika yüzleştiği an acil ve en mühim görev olmuş olması gereken bu hesabı çıkartmak için bir acele içinde olmamıştır ve bugün de acele içinde değildir. Bir iyimser ne beklemiş olurdu? Liste hayli uzundur: Bir anti-komünist zafer günü (komünizme karşı zaferin yıldönümü). Bir kutlama festivali. Onlar (komünistler) ve biz hakkında patlayan çağdaş çalışmalar. Komünist realitenin –siyasî, ekonomik, ahlâkî, ekolojik, sosyal, kültürel ve diğer alanlarda- tam bir dökümü (kim neyi bilmek istemez?). Bizim açımızdan farkları yaratan ilkelerin altının çizilmesi ve bu ilkelere bağlılığın tazelenmesi. Kötü niyetli olmadan trajik şekilde yanılanların, kişisel hatalarını, samimî, derin, kederli, içten/ ruhlarının

derinliklerinden gelen bir şekilde itiraf etmeleri, hâlâ yaşayan komünist rejimlerin mahiyetine ve politikalarına yönelik güçlü bir hassasiyet. Gerçekten sınırlı devletin muazzam değerinin kabulü.

Yukarıda sıralanan ve tam anlamıyla makul beklentilerin her birini gözden geçirin. Yapılanlar hayrete şayan derecede cesaret kırıcıdır. Bu tür şeyler hakkında yazan, öğreten, yorum yapanlar ne öğrendi? Hangi dersi aldı? Ne gibi bir feraset kazandı? Mises'e veya Hayek'e mi döndüler, muhaliflere mi döndüler veya komünizmin derin bir şekilde ve doğru olarak anlaşıldığı perspektifleri dikkatlice/ arzuyla okuyarak, başından itibaren gerçekleri söyleyen tarihçilere mi döndüler? Hatta Marx, Lenin, Stalin, Mao ve Castro arasındaki bağlantıları kurdular mı? Liberal medeniyetin zaferi üzerine bayramlar, coşkun neşe nerede? Leonard Bernstein Berlin'de, utanç duvarının gölgesinde Beethoven'ın 9. Senfoni'sini çaldı ve feiheit (özgürlük) kelimesinin yerine friude (neşe) kelimesini kullandı. Bunun gibi olaylar nerede oldu ve neden olmadı? Nükleer silahlarla donanmış baskıcı şeytanın mağlup edilmesi için patlatılan şampanya şişelerinden çok, dünyanın akıntının önünde sürüklendiği yolunda yanık şikayetler oldu ve, yine, Ronald Reagan Sovyetler Birliği'ni tasvir etmek için meşhur "Şeytan İmparatorluğu" sözünü kullandığında, bu hemen hemen bütün yorumcular arasında yalnızca alaya sebep oldu.

II. Dünya Savaşı'nın Urallar'dan Manş'a uzanan, bir Avrupa Nazi İmparatorluğu ile sonuçlandığını, bu İmparatorluğun kısa bir süre sonra nükleer silahlarla donandığını, Birleşik Devletler ile ölümcül bir çatışma içinde olduğunu ve barışın ancak/ yalnızca caydırıcılıkla muhafaza edildiğini düşünün. Bir Hitler'den, bir Albert Speer'e bir evrim

hayal edin. Soldaki kimseler "Bütün dediğimiz, barışa bir şans verilmesidir." şarkılarını söyler miydi, tek taraflı silahsızlanma sembollerinin gölgesinde Naziler'in, bırakın Batı dünyasında üsler ele geçirmesi, dünyanın herhangi bir yerinde etkili olmasına Amerikan muhalefeti "emperyalist dünya polisi" olduğumuz yolunda ülke içinde suçlamaların yapılmasına yol açar mıydı? Entellektüellerimiz "Şeytan İmparatorluğu" ifadesini alaya mı alır, yoksa ondan memnun mu olurdu? Farklılıklar nerededir? Ölümlerde mi? Kamplarda mı? Vücutların ve ruhların perişan edilmesinde mi? Cesetler bunun cevabı olmaksızın gömülmeyecek. Naziler'in çöküşünü ve gamalı haçın yerlerde sürünmesini nasıl da kutlamıştık. 1989'da dünyanın orak çekicinin, katliamın nahaî sembolünün çöküşünün kutlaması olmuş olması (ve hâlen öyle olmuş olması) gereken olaylar boyunca nasıl da sessizdik. İki nesil süren soğuk savaş sonrasında düşen "Third Reich"ın gamalı haçı olmuş olsaydı, neşe ve coşku şehirlerimizi aydınlatmış olurdu. Entellektüellerimiz, politikacılarımız ve öğretmenlerimiz Soljenitsin'in Sovyetleri böylesine doğrudan ifade eden sözlerine inanıyor mu inanmıyor mu?

Başka hiçbir rejim -hayır, onun öğrencisi Hitler'in rejimi bile- onunla (Sovyet Rejimiyle) öldürdüğü insanların sayısı, küstahlığı, iktidarlarının menzili ve tam ve zayıflamayan totaliterizmi bakımından kıyaslanamaz.¹⁶

İki sistem arasında nesiller süren çatışmadan sonra, şimdi, karşılaştırmalı çalışmalar yapıyor olmanın heyecanı nerededir? İktisatçılardan toplumsal cinsiyet ve sekse dayalı kültür çalışmaları yapanlara ve ekolojistlere, tarih şimdi, özel mülkiyet ile ortak mülkiyet, piyasalar ile planlama ve

¹⁶ Spender, Crossman'daki deneme, 253.

bireysel haklar ile kollektif amaç arasındaki farklılıkları kelimenin gerçek anlamında araştırmak için geniş bir alan açtı. Yeşiller, merkezî planlamanın yarattığı hava ve su kirliliğinin müthiş macerasını inceleyerek, ortak malların trajedisini keşfetti mi? Tarihçiler öğrencilerine zıt fenomenlerin gerçek dünyasında serbest piyasaların beşerî sonuçları konusunda (öncekilerden) farklı şeyler öğretiyorlar mı? Foucaucularımız ve postmodernistlerimiz Demir Perde gerisindeki veya, gerçekten, hemen yanibaşımızdaki Küba'daki toplumsal cinsiyet ve seksüaliteyi yoğun bir şekilde incelemiş olarak kendi önermelerini yeniden tetkik ettiler mi? Sıradışı bir durumdur ki sosyalizm ve sosyalist iktidarla ilgili analizlerinde kimin haklı kimin haksız olduğunun ve niçin olduğunun bir entellektüel, ahlâkî, ve, hepsinin üstünde, tarihî bir hesabına sahip değiliz. Dehşet verici bir kötü inanç döneminde yaşıyoruz.

Liberal ve sosyalist toplumlar ve vizyonlar arasındaki mücadele Batı'daki insanların hayatlarının ve Batılılar arasındaki tartışmaların belirleyici şartı olmuştur. O zaman, şimdi, neden empirik ve ahlâkî bir bilanço çıkartmaya yönelik bir gayret bile ortada yok. *Komünizmin Kara Kitabı* yalnızca Fransa'da tesirli oldu (bununla beraber kitabın yayınlanmasından kısa bir süre sonra, Sosyalist Parti seçim kazandı ve Komünist Parti'den milletvekilleri ve bakanlar seçildi.). Başka nerede? Neden bu kitap, herkesin kafasında mevcut olması gereken soruyu cevaplandırmasına rağmen, Amerikan hayatına –veya, hatta üniversite kitapevlerine- giremedi? Çocuklara ne öğreteceğiz? Meselâ, caydırma (onun için gösterilen gayrete) değer miydi? Berlin Duvarı'nın çökmesinden hemen sonra, benim çocuklarımın muhafazakâr bir mahalledeki lisesinde Soğuk Savaş bir hafta

boyunca ele alındı –bu ender karşılaşılan bir durum değildir-. Bu konuda yardımcı bir kaynak savunma karşıtı “Fail-safe” (Emin Çöküş) adlı filmi. Bir yıl sonra ders kitapları kutsal Gorbachov'un “kovboy” Reagan'ı barış yoluna girmeye nasıl zorladığını izah etmekteydi. Bundan çok ama çok daha kötüsü sosyalist bir iktidarın hâkim olduğu yerlerde herhangi bir alanda neler olduğunu hiç bilmemeleridir. Medyamıza ve filmlerimize dayananlar bilmemektedir. Nispeten serbest piyasaların ve nispeten sınırlı devletin gücü dahi, medeniyetimizin, her tarihî standart açısından müreffeh ve güçlü olarak yaşamasını temin etmeyi garanti/ temin edecektir. Ancak, o (medeniyetimiz) bunu, kendine güven olmadan, onun organize insan hayatı dramasındaki yeri ahlâkî olarak anlamış olmadan, ve, milyonlarca ölünün ve bu insanları katleden toplumların ve inançların bir hesabı (çıkartılmış) olmadan yapmaktadır.

Bizi iktidar sahibi sosyalistlerden ayırmış olan prensiplerin yeniden kuvvetlendirilmesi söz konusu değildir. “Özel mülkiyete insanlardan daha fazla önem veriyorsun” sözü, sanki özel mülkiyetin saadet, huzur, özgürlük ve insanların hayatları için hayatî öneme sahip olduğunu yeteri kadar öğrenmemişiz gibi, güçlü bir beddua olarak kalmaya devam etmektedir. “Kârı insanların önüne koyuyorsun” sözü de, sanki kârların diğer insanların istek ve ihtiyaçlarının tatmininin ölçüsü olduğunu yeterince öğrenmemişiz gibi, aynı derecede kuvvetli bir söz olarak kalmaya devam etmektedir. Gerçekten, öğretmenlerimiz, profesörlerimiz, medyamız ve film yapımcılarımız tam da klâsik liberal ilkelerin kuvvetlendirilmesinden kaçınmak için zamanımızın kuvvetle ihtiyaç hissettiği

karşılaştırmalı araştırmaları ihmal etmektedir.

Hakikaten, bilgi ve hakikatten alınması gereken derslerden dolayıdır ki, müfredatta hiçbir revizyon yapılmamaktadır. En azından bir nesil boyunca –bir uygarlık, bir kurumlar seti ve bir idealler dizisi olarak- liberal topluma yönelik entellektüel istihfaf beşerî çalışmaların ve yumuşak sosyal bilimlerin merkezinde yer almıştır. Bu, belirli gerçeklerin ihmal edilmesinin hiçbir entellektüel mazereti bulunmaması gerçeğine rağmen, değişmedi, hızlandı. Biliyoruz ki, hukukun hâkimiyeti altında ahlâken sorumluluğa sahip bireyler arasındaki gönüllü mübadele hem refah hem de insanî tercihlerimizde benzeri olmayan bir çeşitlilik yaratır. Böyle bir model aynı zamanda bireycilik ve özgürlüğün ön şartı olmuştur. Bunun tam tersine, merkezî plânlamalı rejimler sefalet yaratır ve totaliteryenizme ve iktidarın en kötü istismarına doğru kaçınılmaz gelişmelere sebep olur. Haklara dayalı bireycilik zeminine oturan dinamik serbest piyasa toplumları eskiden marjinalize edilmiş (tecrüt edilmiş) gruplar için özgürlük ve itibar beşerî konseptlerinin tamamını değiştirdi. Buna zıt şekilde, -sosyalist tecrübelerin- tamamını durgunluk, etnik nefret, ekonomik, sosyal ve politik yenilenmenin asgarî ön şartlarının dahi namevcudiyeti ve hem bireyciliğin hem azınlık haklarının kategorik olarak küçümsenmesi ile sonuçlanmıştır. Çocuklarımız bu hakikî kıyası bilmemektedir.

Siyasî liderlerimiz ve medyada önde gelenler –Çin, Kuzey Kore, Küba, Vietnam, Laos ve Kamboçya’da- devam etmekte olan komünist rejimleri –bu rejimler ne kadar değişmiş veya değişmemiş görünürse görünsün- tetkik edenler, bildiğimiz tarih ve ihmal ettiğimiz cesetler/vücutlar tarafından

enforme edilmelidir. Ancak, tarihî çifte standart üzerinde tekrar düşünün. Sağ görüşlü Joerg Haider Avusturya’da –demokratik yollarla- başarı kazandığında Batı Avrupa hükümetleri onu, neredeyse, iki nesil öncesinin Hitler’ine söylemsel veya sembolik bağları yüzünden parya hâline getirip, kanun dışı ilân etti. Güzel. Ya Stalin ve Mao’nun komünist mirasçıları. Zulüm ve ölüm bakımından Çin’in yaptıklarını (s 47) Almanya’nın toplama kamplarından ve Alman işgallerinden daha az meşhur olmalıdır, ve, gerçekten, hâlâ bizimle olmalarından dolayı daha gariptirler. Ciddî tahminlere göre, belki de elli milyon kişi bu kamplardan geçmiştir.¹⁸ İyi bilim adamları söylemektedir ki, 1950’lerde ve 1960’larda bütün Tibetliler’in yaklaşık %10’u hapisanelere/ kamplara gönderildi ve asla geri dönmedi ve zalim politik baskı dünyanın en dikkat çekici kültürlerinden birini yok etme teşebbüsüne hızla devam etmektedir.¹⁹ Oniki milyon Kübalı’nın şimdi iki milyonu Küba dışında yaşamaktadır ve Küba’dan kaçmak isterken hayatlarını kaybeden insanların tam sayısını hiçbir zaman bilmeyeceğiz.²⁰ Gerçekten, komünist rejime sahip ülkelerin hepsinde, terk etme hakkı –“ülkeni sev veya terk et” en kötü mottolardan ölçülemeyecek kadar uzaktır-gerçekte hâlâ bir suçtur. Nükleer silah imal eden Kuzey Kore’de bir millet plâncılarının aptallığı yüzünden açıktan kırılırken, sınırın öte tarafında Güney Kore bir nesil içinde hem ekonomik hem politik bakımdan insanî olarak ve refah bakımından gelişti. Evet, dünya barışı, dünya istikrarı ve hatta köleleştirilmiş toplumlar için bir değişim stratejisi bu cani rejimlerle ilişkilerin

¹⁸ Bkz. Courtois vd., The Black Book of Communism, 498-507, ve oradaki referanslar.

¹⁹ İbid., 542-46 ve oradaki referanslar.

²⁰ İbid., 663-65.

normalleştirilmesini tavsiye edebilir. Bunu yapmalıyız, mamafih, gözlerimizi açık tutarak, kurbanlar için mümkün olan herşeyi yapmalıyız. İlaveten, aşamayacağımız ahlâkî çizgiler olmalıdır.

Kişisel suçların/kabahatlerin itirafına gelince, bunu, bilmediklerini iddia eden veya hâlâ öğrenmemeyi seçen kimselerden boşuna bekliyoruz. Eisenhower bir ölüm kampının yakınındaki bir büyükçe kasabanın sakinlerinin, pis kokusu burunlarına kadar gelmesi gereken bir kamp hakkında “bir şey bilmediğini” işitince, gerektiği şekilde giyininip, çürüyen cesetler arasından onlara gitti ve onların cesetlerin kaldırılmasına yardım etmelerini sağladı. Biz onun otoritesine sahip değiliz. Komünist yönetim boyunca rejime muhalefet eden Çek romancı Milen Kundera ahlâkî realiteyi onun yegâne uygun türüne, trajediye referansla ifade etti. Aşırı durumu ele almayı teklif etti. “İyi niyetlilerden ne haber?” diye *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*’nde sordu. Bilmemiş olanlardan ve iyiniyetle davranmış olanlardan ne haber? Oedipus hakkında şöyle yazdı:

*Dağlarda öldürdüğü adamın babası ve birlikte uyuduğu kadının annesi olduğunu bilmedi: Bu esnada, kader mahkumlarını bir veba ile ziyaret etti ve onlara veba (hastalık) ile işkence etti. Oedipus kendisinin onların acı/ıstırap çekmesinin sebebi olduğunu idrak ettiği zaman, kendisinin gözlerini oydu ve Thebes’den kör olarak uzaklaştı... “Bilmemek”le sebep olduğu talihsizliklerin manzarasına dayanamaz hâlde, gözlerini oydu ve Thebes’den görmez hâlde uzaklaştı.*²¹

Bunun karşısında isyan etmemek nasıl mümkün olabilir? Ben kendim, bir şey teklif

edeceğim. Sosyalistlere, sosyalizmin yolunda gidenlere, sosyalizmin savunucularına ve revizyonistlere ölüleri itiraf etme, ölüleri gömme, öğrendiklerini öğrenme ve ölüler için kefaret verme izni fırsatı verelim. Aksi takdirde, yapılanların alçaklığı göz önüne alındığında, onlar, gerçekten, gözlerini oydukları ve Moskova, Pekin ve Teb’den (Eski Yunan/Mısır’daki bir şehir) gözleri ama/görmez uzaklaştırdıkları vakit/takdirde affedilmelidirler. Batılı entellektüeller, Stalinist terör döneminde, 20. Yüzyılın en büyük Rus şairi Anna Akhmatova tarafından yazılan “Requiem”deki (Ölünün ruhu için okunan duayı, mersiye) ifadeyi tekrarlamalıdır: “Onları her zaman her yerde hatırlayacağım, ne olursa olsun onları unutmayacağım”.²² Ölü bedenler sayılmayı, özür dilenmeyi ve tövbeleri beklemektedir. Bunlar olmadıkça, “sosyalizm sonrası” olmayacaktır.

*

²¹ Milan Kundera, *The Unbearable Lightness of Being*, trans. Michael Herry Heim. (New York Harper Perennial, 1991), 175-77.

²² Anna Akhmatova, *Selected Poems of Anna Akhmatova*, ed. Roberta Reeder, trans. Judith Homschemeyer (Brookline, MA: Zephyr, 2000), 151.

liberal düşünce